

*До разової спеціалізованої вченої ради
по захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії у
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора політичних наук, професора,
професора кафедри політичних теорій, декана факультету психології,
політології та соціології Національного університету «Одеська
юридична академія» Яковлева Дениса Вікторовича
на дисертаційне дослідження Юрьєва Антона Миколайовича
на тему «Політична структуризація українського парламенту
після виборів 2019 року», подане на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 052 – політологія, в галузі знань 05 –
соціальні та поведінкові науки.**

Актуальність обраної теми дослідження. В умовах стабільного функціонування демократичної політичної системи парламент виступає одним із визначальних елементів. Парламент виконує представницьку та управлінську функцію. Суспільство формує парламент під час виборів на основі репрезентації інтересів груп та спільнот у публічному просторі. У періоди політичної турбулентності роль парламенту не тільки не зменшується, а й суттєво зростає. Адже, парламент є інститутом, який репрезентує суспільний інтерес, визначає та віддзеркалює процеси політичної структуризації суспільства.

Визначення сутності процесу політичної структуризації українського парламенту після виборів 2019 року є актуальним завданням для вітчизняної політичної науки у контексті забезпечення повноцінного політичного представництва соціальних груп та спільнот, становлення парламентсько-президентської республіки, реалізації курсу на європейську інтеграцію.

Імплементация фундаментальних європейських політичних цінностей у практику політичної структуризації парламенту в Україні є важливим практичним завданням. У дисертації Юрьєва Антона Миколайовича обґрунтовується як ідея парламентаризму (структурованого політичного представництва соціальних груп з метою реалізації суспільного блага) так і відзначаються конкретні практики політичного структурування парламенту в Україні після 2019 року. А. Юрьєв у дисертації визначає, що на різних етапах політичної структуризації суспільства формувались та доповнювались функції парламенту – від представницької та законодавчої до контрольної та фінансової, від установчої до зовнішньополітичної.

У дисертації процес політичної структуризації парламенту представлено у досить широкому контексті осмислення впливу внутрішньополітичних та зовнішньополітичних чинників: виборчих кампаній, політичної активності громадян, форми правління, стану розвитку партійної системи, типу виборчої системи, ролі масмедіа тощо.

Про актуальність теми дослідженні переконливо свідчить і те, що реалізація функцій парламенту у сучасній демократичній політичній системі полягає у формуванні «порядку денного» суспільства, «правил гри».

Автор наголошує на нагальній проблемі – політичній структуризації парламенту після виборів 2019 року, яка досліджується у зв'язку із процесами європейської інтеграції та демократизації. Політична структуризація парламенту після виборів 2019 року відбувається у безпосередній взаємодії із політичними партіями, громадянським суспільством, масмедіа тощо. До символічної матриці політичної структуризації парламенту А. Юрьєв відносить не лише ідеї «народного суверенітету», «свободи», «прав людини» та «правової держави», «рівності» та «політичного представництва», «плюралізму», а й політичні ідеології (від лібералізму до консерватизму).

Очевидно, що в умовах війни сучасна політична система потребує підвищення ефективності парламентської діяльності. У дисертації ця практична проблема досліджується крізь призму вирішення таких наукових завдань, як визначення теоретико-методологічних основ дослідження процесу політичної структуризації парламенту, концептуалізацію політичної структуризації парламенту у науковому дискурсі, обґрунтування зовнішніх чинників політичної структуризації парламенту в Україні, визначення президентської та парламентської виборчих кампанії 2019 року як чинників політичної структуризації парламенту. Особливу увагу А. Юрьєвим приділено ролі інституту президента України у політичній структуризації парламенту після 2019 року.

Усе це переконливо засвідчує актуальність, теоретичну важливість і практичну значущість обраної теми дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Авторські положення та інтерпретації політичної структуризації, висновки та рекомендації щодо розвитку парламентаризму, які було сформульовано за результатами дослідження політичної структуризації українського парламенту після виборів 2019 року є ґрунтовними та достовірними. Вони свідчать про достатньо високий дослідницький потенціал автора. У дисертації представлено результати власних досліджень Юрьєва Антона Миколайовича. Застосування у дисертаційному дослідженні загальнонаукових та спеціальних наукових методів (індукції та дедукції, аналізу та синтезу, структурно-функціональний метод, компаративний метод, системний метод), а також опрацювання значної кількості наукових джерел, результатів соціологічних досліджень та нормативних актів безумовно сприяло досягненню визначеної мети. Зокрема, Юрьєв Антон Миколайович спирається на неоінституціональний метод, який став основою для визначення історичних, соціально-економічних та комунікативних чинників

інституціоналізації парламентаризму. Особливу увагу у дослідженні приділено раціональному вибору політичних акторів та громадян під час електорального процесу та у міжвиборчий період, який є важливим фактором політичної структуризації Верховної Ради України.

Комунікативна парадигма застосовувалась Юрьєвим Антоном Миколайовичем задля визначення комунікативного виміру політичної структуризації парламенту після виборів 2019 року.

Для вирішення визначених завдань та досягнення дослідницької мети автором застосовано відповідну логіку викладення матеріалу – від окреслення наукових інтерпретацій політичної структуризації до визначення процесів інтеграції та дезінтеграції, а також впливу одночасної трансформації у різних соціальних просторах взаємодії агентів та структури – від економіки та політики до становлення національної ідентичності та розбудови інститутів публічної влади.

Наукові положення і висновки, сформульовані у дисертації, знайшли висвітлення в опублікованих працях автора, авторські ідеї апробовані на міжнародних наукових конференціях. Це засвідчує обґрунтованість основних положень роботи. У дисертації вирішено коло взаємопов'язаних наукових завдань, що свідчить про досягнення мети дослідження. У дисертації Юрьєва Антона Миколайовича наявна повна кореляція між завданнями дослідження та висновками, які було сформульовано за його результатами.

Відповідність дисертаційного дослідження профілю спеціалізованої ради. За змістом дисертаційна робота Юрьєва Антона Миколайовича, представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, повною мірою відповідає спеціальності 052 Політологія.

Достовірність і новизна результатів дисертаційного дослідження обумовлена коректним застосуванням наукових методів, обґрунтованістю мети та завдань дослідження. Автор отримав наукові результати, які

характеризуються новизною, теоретичною та практичною значимістю. На підставі детального ознайомлення з текстом дисертації Юрьєва Антона Миколайовича слід відзначити наступні результати дослідження, які містять елементи наукової новизни для вітчизняної політичної теорії.

Автор дослідження досить успішно вирішує одну із важливих проблем політичної науки, пов'язаної із визначенням політичної структуризації українського парламенту після виборів 2019 року, яка наразі не отримала достатньої розробки у теоретичних дослідженнях. Особливо слід відзначити, що вперше у вітчизняній політичній науці здійснено комплексний теоретичний аналіз політичної структуризації українського парламенту після 2019 року. Концептуалізовано процес політичної структуризації парламенту. Відзначено, що концептуалізація політичної структуризації парламенту відбувається за наступними напрямками: парламент як топос соціальних та політичних взаємодій, парламент як організація, парламент як виразник суспільного інтересу, парламент як мережа.

До позитивних досягнень слід віднести авторське бачення комунікативного виміру політичної структуризації парламенту. Центр комунікативного впливу на політичну структуризацію парламенту перемістився від телебачення до простору інтернет-комунікацій (мереж, платформ та месенджерів). Це визначальним чином проявилось саме під час виборчих кампаній 2019 року. Вага комунікативного чинника опосередковано обумовлена не лише підвищеною увагою медіа до парламентської діяльності, а й обранням до ВР України представників журналістської професії. До Верховної Ради VIII скликання було обрано декілька десятків журналістів, а у парламенті IX скликання більшість депутатів активно використовують соціальні мережі, месенджери та платформи для комунікації. Кожний четвертий депутат у ВР України має власний телеграм-канал. Комунікативні чинники політичної структуризації

визначають своєчасність звернення концепції парламентаризму як «політики за допомогою дебатів».

Юрьєв Антон Миколайович визначає роль зовнішніх чинників політичної структуризації парламенту в Україні. Йдеться як про внутрішньополітичні так і міжнародні чинники впливу на політичну структуризацію парламенту. Зовнішньополітична активність інших країн та міжнародних організацій безумовно впливає на українську політику та політичну структуризацію парламенту. Зокрема, відзначено російський вплив з використанням широкого діапазону інструментів: інформаційного, енергетичного, ідеологічного, військового.

Науковий інтерес також представляє авторське розуміння парламенту, як топосу публічної взаємодії. З одного боку, політична структуризація парламенту та формування більшості є наслідком демократичного вибору громадян. З іншого боку, парламент, як один із визначальних інститутів демократичної політичної системи впливає на політичну структуризацію суспільства. Політична структуризація парламенту, як топосу публічної взаємодії, відбувається навколо суспільного інтересу, або сукупності групових інтересів, які представляють різні політичні фракції. У першому випадку проблематизується кожний етап визначення, узгодження, реалізації та перегляду суспільного інтересу, а у другому – існує ризик дисфункціональності парламенту.

Цілком новаторським можна вважати запропонований автором підхід щодо визначення сутності політичної структуризації парламенту на основі теоретичних підходів політичної науки. В якості складових дослідницької програми визначено теорії плюралізму груп та неоплюралізму, теорії груп суспільних (публічних) інтересів, неокорпоративізм, мережевий плюралізм. Визначено три джерела, які формують інтердисциплінарний підхід дослідження політичної структуризації: 1) теорії структурації, соціального конструювання реальності, структурування політичного поля; 2) візії

деконструкції, модернізації та демодернізації; 3) теорії демократизації, інституціоналізації, ідеологізації/деідеологізації, індоктринації та публічного вибору.

Положення наукової новизни достатньою мірою відображено у змісті дисертаційного дослідження і підтверджено ґрунтовними висновками дисертанта за його результатами.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. Основні положення дисертаційного дослідження повною мірою висвітлено у 3 статтях, які опубліковано у наукових фахових виданнях України, а також у 6 тезах доповідей у матеріалах наукових конференцій.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що отримані результати дослідження можуть бути використані представниками інститутів публічної влади та масмедіа, політичними акторами, політичними партіями та представниками громадянського суспільства у процесі політичної структуризації. Також результати дисертаційного дослідження можуть бути застосовані у публічній політиці щодо вдосконалення процесу політичної структуризації українського парламенту та рад інших рівнів, демократизації політичної структуризації парламенту шляхом впровадження пропорційної виборчої системи, подолання негативних явищ (російського чинника та впливу інших країн пострадянського табору), суттєвого обмеження олігархізації та неформальних чинників, урахування трансформацій комунікативного простору у процесі політичної структуризації українського суспільства та парламенту. Результати дисертаційного дослідження створюють передумови для подальшого дослідження в системі взаємодії «парламент – уряд – президент» та імплементації отриманих результатів у практичній діяльності в Україні щодо підвищення ефективності політичної структуризації українського парламенту в умовах демократизації та європейської інтеграції.

Основні теоретичні положення та висновки можуть надалі бути використані у науковій та педагогічній роботі та у розробці курсів для закладів вищої освіти, а також спецкурсів, які будуть присвячені політичній структуризації українського парламенту.

Дисертаційне дослідження Юрьєва Антона Миколайовича містить посилання на відповідні джерела інформації у процесі використання ідей, розробок, тверджень, наведення відомостей тощо. Дисертація є самостійним та завершеним науковим дослідженням. Текст дисертації є логічно структурованим.

Дискусійні положення та зауваження. Відзначаючи досить високий рівень дослідження, варто зазначити певні недоліки та висловити деякі побажання. Дисертаційна робота значно виграла, якщо б автору вдалось зробити наступне.

1. У першому розділі автор визначає теоретико-методологічні теоретико-методологічні засади дослідження процесу політичної структуризації парламенту, звертається до наукових інтерпретацій політичної топології, теорії структурації, нового інституціоналізму та теорії комунікації. Це, безумовно, є важливою складовою авторського визначення сутності процесу політичної структуризації. Натомість, автор також відзначає серед складових теоретико-методологічних засад «топологічну психологію». Це потребує додаткових пояснень як щодо сутності «топологічної психології» так і відносно евристичного потенціалу цієї теорії у дослідженні політичної структуризації.
2. У дисертації чітко визначено «вибори 2019 року» в якості часової межі дослідження. Це, безумовно, є перевагою даного дослідження. Натомість, враховуючи, що «верхньої» часової межі не визначено (наприклад, з 2109 по 2021 роки), то недостатньо уваги приділено впливу російсько-української війни

на політичну структуризацію українського суспільства та Верховної Ради України. Автор відзначає, що «політична структуризація Верховної Ради України IX скликання обумовлена низкою важливих внутрішньополітичних та зовнішньополітичних чинників, головним із яких є російсько-українська війна». Натомість потребує додаткових розгорнутих пояснень як саме війна впливає на політичну структуризацію Верховної Ради України.

3. У цілому, структура дослідження є логічною та послідовною. Натомість, вважаю, що підрозділ 3.1. «Трансформації комунікативного простору на початку XXI століття як чинник політичної структуризації парламенту відноситься до другого розділу, який присвячено безпосередньо чинникам політичної структуризації парламенту в Україні.
4. Серед чинників політичної структуризації парламенту після 2019 року автор визначає «дезінтеграцію із пострадянським простором». Потребує уточнення, як саме автор розуміє «пострадянський простір» та яким чином дезінтеграція із цим простором впливає на політичну структуризацію Верховної Ради України?

Вказані зауваження не впливають на загальну високу оцінку представленого дослідження, вони мають уточнюючий характер.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Юрьєва Антона Миколайовича на тему «Політична структуризація українського парламенту після виборів 2019 року», представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія» виконана на відповідному науковому рівні, характеризується високим ступенем

обґрунтованості основних положень, валідність та достовірність яких підтверджується значною джерельною базою.

Дисертаційна робота є цілісною, самостійною, завершеною роботою та такою, що відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року зі змінами внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21 березня 2022 року. Автор дослідження Юрьєв Антон Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія» у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент -

Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних теорій,
декан факультету психології,
політології та соціології
Національного університету
«Одеська юридична академія»

 Денис ЯКОВЛЕВ

Підпис офіційного опонента засвідчую:

Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

 Мінас АРАКЕЛЯН

